

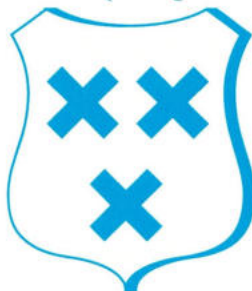
Swindrecht Were

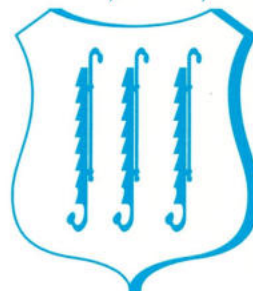
Heerjansdam

Hendrik Ido Ambacht

Zwijndrecht

Uitgave van: Historisch Genootschap, Hendrik Ido Ambacht
Historische Vereniging, Zwijndrecht
Jaargang 20 nr. 2
augustus 2006

Swindregt Were

INHOUDSOPGAVE:

Herinneringen van een tuinder	2
Dijkwerkers, pioniers uit Zuid-Holland	14
Berichten uit Hendrik Ido Ambacht	20
Voetstoven	29
Bikkelen	33
Colofon	36

HERINNERINGEN VAN EEN TUINDER

Als jongen van een jaar of tien kregen wij in de zomer vier weken extra verlof om in de tuin te werken, plus nog twee weken gewone vakantie. Dit werd dus zes weken niet naar school. De meesten vonden dit fijn, maar achteraf gezien was dit nog direct geen winst voor de persoon zelf. Bij terugkomst was alles even onwennig en moesten veel achterstanden ingehaald worden. Maar goed, men was vrij en blij!

Voor velen was het in het tuindersbedrijf een harde tijd. Door veel ouders werd er bij de schoolbesturen op aangedrongen de grotere jeugd in te schakelen in de drukste tijd van het jaar. De tijd vooral van aardbeien- en bessenplukken. In Zwijndrecht werden veel aardbeien geteeld. Het was de grootste bron van inkomsten. Als die goed was, gaf dat een grote gerustheid om alle kosten te dekken. Vooral voor moeder de vrouw: men kon weer eens wat nieuws kopen. Noem maar, op een kleinigheid in huis, maar vooral wat nieuwe kleren voor de kinderen. Net geklede kinderen is toch maar alles! Er was nog iets waar men als een berg tegenop zag. Er bleken nog wel eens oude schulden te bestaan. Die moesten eerst weg. Het tuindersvolkje stond bekend als betrouwbaar en hun gaf men grif wel eens wat krediet! Dit bleek in de wintermaanden, als de koude lang aanhield, wel eens nodig te wezen. Een manchester broek of een nieuwe schobbert (= kiel) en een boezeroen werden wel bij de manufacturier op St. Margriet (20 juli) gekocht. Dit was de tijd dat de aardbeienoogst voorbij was. Dan had men geld in het laatje. Ook de bedrijfsonkosten van de smid, een nieuwe spa, of bij de timmerman een riek. Alle zaadrekeningen, ook wel mest en rijvervoer, werden op St. Margriet betaald. U voelt het, er was wel enige inspanning nodig om aan al zijn verplichtingen te voldoen. Het is wel gebeurd dat men de toch al lage lonen voor de werknemers moest lenen. Geen wonder dat alle hens aan dek moest om dit glad te krijgen. Ook de kinderen, en de vrouwen niet te vergeten, werden ingeschakeld. Heel vroeg in de morgen, ja zo vroeg dat men het daglicht afwachtte (historisch), tot laat in de avond was men bezig.

Maar men klemde zich vast aan de belofte: "Het werk des vlijtigen zal gezegend worden". En ook hierin zijn zij niet beschaamd geworden. Om nu nog eens op die aardbeien terug te komen: de Zwijndrechtse aardbeien stonden bekend als zeer mooi en van goede kwaliteit. Dit drong zelfs door tot over onze grenzen. De Duitsers kwamen persoonlijk naar Zwijndrecht en liepen over de veilingen en zochten de mooiste uit! Het product ging in spoorwagens en met de grootste haast naar Duitsland. Het is gebeurd in één seizoen wel 250 wagons. De dikke moffen waren in het hotel het 'Witte Paard' gelogeed en de hotelhouder of

kastelein was ook nog een mof!

Er waren nog meer producten waar Zwijndrecht om bekend stond. Vroege bospeen bijvoorbeeld en vroege aardappels: blauwpitjes. Om met de peen te beginnen: deze werd in grote hoeveelheden onder plat glas geteeld (maar ook op de koude grond) en door exporteurs in de tuinen opgekocht. De veiling was er nog niet. Er werd een zekere prijs genoemd, maar er bleef altijd iets onzeker in. Het hing er maar vanaf of alle zendingen goed verliepen. En de prijs in het buitenland! Als er iets mis ging, dan waren de tuinders de dupe, bijvoorbeeld bij

Aardbeien plukken, omstreeks 1924.

stakingen van het bootpersoneel. Of te lang onderweg, waardoor verrotting van het product kon ontstaan. De prijs werd niet per 100 bos berekend, maar naar gewoonte per leis. Een leis is 18 bossen. En de prijs hiervan zweefde zo om de gulden. Maar als men 's zaterdags af kwam rekenen, moest men niet gek kijken, als er maar 80 cent of nog minder uitbetaald werd. Slechte markt, veel te grote aanvoer, noem maar op, altijd was er wat.

En dit was allemaal heel gewoon! Nu nog iets over de aanvoer en de verpakking van dit product. Het Zomerlust was de ontvangplaats. Handkarren waren nog

Even pauze en tijd voor koffie op de lorrie.

zeer schaars. Dus ging bijna alles per kruiwagen naar het Zomerlust! Dan begon de inpakkerij, allemaal in tenen manden van ongeveer 50 bos. Deze moesten met tenen deksels dichtgemaakt worden en zo op de boot, de bekende boten de 'Maria I of II'. Het waren behoorlijke boten en die gingen dan afgeladen naar Rotterdam. Daar aangekomen werden de manden overgeladen op de 'Batavierboot' naar Engeland. En dan maar afwachten en vragen of er al iets bekend was van de prijs. Meestal negatief, zéér slecht. Met loden schoenen maar weer aan het bossen.

Nu nog iets over die vroege blauwpijjes, de aardappels. Deze waren alom bekend. Vooral om hun goede kwaliteit. Ze werden zeer vroeg op de markt aangeboden. Er was veel vraag naar en men kon niet gauw te veel aanbieden. En meestal ontving de tuinder goede prijzen! Nu is dit soort zo goed als uitgestorven.

Nog iets over de bedrijven zelf. Deze waren nog zeer primitief. Plat glas was er nog niet veel, en kassen waren er helemaal niet. Ik weet nog goed dat de eerste kas gebouwd werd. Heel langzaam is het aantal groter geworden. Er was geen geld om te investeren. De Rabobank, om te lenen, was er nog niet. En 'oude

kousen' waren zeer schaars. Er zat niet anders op dan rustig door te gaan. Toch kwam er nieuw leven. In 1903 werd de eerste veiling opgericht, en die bracht een hele ommekeer teweeg. Voordien werden de overige groenten per schuit naar Rotterdam vervoerd. Dit gebeurde 's nachts en men was zeer afhankelijk van het getij van het water. Dit alles rond 1900. Dit vervoer per schuit is in 1850 begonnen. Ook in het vervoer per schuit kwam verandering. Men ging het met paard en wagen proberen. Dit beviel heel goed. Men behoefde niet zo vroeg van huis en niet over het water. Toch, in de winter viel dit niet mee.

Groentekar met trekhond, omstreeks 1910.

Regen, vorst en sneeuw, gladde wegen, paarden scherp zetten, steile bruggen in Rijsoord, waar de paarden fel aangezet werden met zweepgeklap en grote monden. En men liep met een groot houten blok in de hand om bijgeval de wagen dreigde stil te staan dan gauw deze blok achter het wiel leggen. Gebeurde het dat die toch stil kwam te staan, dan probeerde men met man en macht en andere reisgenoten hier beweging in krijgen en over het hoogtepunt te komen. Eenmaal is het gebeurd dat een grote vracht, met maar een heel klein hitje er voor, terugliep en dreigde in het water van de Waal te gaan. De koetsier in

paniekstemming riep heel hard: “Heere spaar mijn hitje, mijn vrachtje dat geeft niet!” (Historisch) Was dit punt voorbij, dan met de meeste spoed naar de markt. Het ging hier weer om een goed plaatsje op de markt, waar de meeste kopers heen kwamen. Waren de groenten verkocht, dan begon de terugreis. Het gebeurde wel dat acht tot tien wagens achter elkaar terugreden. Vaste gewoonte was halverwege deze reis te stoppen bij café ‘Sport’ van Van der Jagt. Hier een heerlijke kop koffie. De mannen wel een ‘borreltje’. En de paarden een roggebrood. Maar die werden niet uitgespannen.

Met paard en wagen naar de veiling.

Niet alleen Rotterdam was een afzetgebied, maar ook in Dordrecht was een groentemarkt. En dichtbij! Velen maakten hier gebruik van. Op oude stadsfoto's is dit nog te zien. Zelf heb ik dit alles ook meegemaakt. Vele tuinderswoningen waren aan de binnenkant van de Ringdijk gebouwd, al vast beschut tegen hoge vloed. Maar ook had men daar grote, diepe, vorstvrije kelders. Vaak werden daar geheel bevroren groenten ingezet en ontdooid. Ook legaadappelen, pootgoed en eigen provisie aardappels werden daar bewaard. Alles bij elkaar een groot winstpunt! In de zomer werden grote hoeveelheden groenten uit de tuinen

Platglas.

naar huis gebracht. Die werden op een binnenplaats bewaard totdat er weer markt was. Ze werden dan 's morgens heel vroeg, vijf uur, per juk tegen de stoepen op gedragen. Dan over de dijk en naar de buitenkant van de dijk tot de plaats waar de schuiten lagen. Het dorp bestond praktisch alleen uit dijkebebouwing, de Kerkstraat, de Damsteeg en enkele huizen langs de Langeweg en de Lindelaan.

Het was wel ongeveer zes uur geworden voor dit laden en lossen klaar was. Nu was de beurt aan moeder de vrouw met haar hengelkorfje met brood. Een keteltje voor koffie en een test met dop om de koffie warm te houden. In de open lucht werd dit brood opgegeten. Een 'koffiebar' was er niet.

Vrouwen waren onmisbaar op de markt. Zij stonden bekend om hun scherpe blik en hun doortastendheid bij het zaken doen. Wat de man niet kon, kon de vrouw wel. Een klein glimlachje van haar en het was gebeurd. Ieder had zo zijn vaste klanten. Maar toch was men er op uit om er eentje van een ander te pikken. Heel menselijk.

De overtocht bleek wel eens gevaarlijk te zijn. Sleepboten, vrachtschepen kwamen van beide kanten. Er kwam stuurmanskunst aan te pas om daar

tussendoor te laveren. Het was wel eens ruw weer met harde wind! Dan waren er witte schuimkopjes op de golven en er wipte wel eens een golfje binnenboord, vooral als de schuit diep lag. Geen wonder dat tuinders van die halve zeerobben waren!

Er bleken nog andere gevaren te zijn. Soms was het mistig weer en zag men de schepen niet aankomen. Of als men lukraak maar overstak. Het is wel gebeurd dat men op dezelfde plaats terugkwam, waar men was afgevaren. Dan had men een sterke stroom en het schip niet helemaal in zijn hand en steeg er dus wel eens

Veiling aan het Zomerlust.

een diepe zucht op: “Heere help ons, wij vergaan!”

Aan de overkant gekomen, was men er nog niet. Dan moest men de Voorstraatshaven nog in varen tot aan het stadhuis. Nog een heel eind is dat, meestal tegen de stroom. Goed, dan begon het lossen aan de steiger. Was het laag water, dan over de kop van de schuit lossen aan iemand die op de trappen van de steiger stond, en dan neer zetten op het platte gedeelte daarvan. Was dit gebeurd, dan kwamen de jukken er aan te pas om alles naar de groentemarkt te dragen. Geen wonder dat er wel eens meer dan een zucht ontsnapte. Dan begon de

Veiling aan de Burgemeester De Bruïnelaan.

handel, welke niet altijd even vlot verliep en het wel gebeurde dat de groenten tegen zeer lage prijs van de hand gingen. Lukte dit niet, dan mee terug naar huis of weggooien. U ziet: er waren veel depressies. Toch maar het hoofd omhoog! En in de winteravonden de kachel hard stoken. De deurtjes open van de aangeklede juffrouw, de voeten er in: heerlijk. En dan maar koffie! Dikke boeken lezen van Penning. Blikoortje Leeuw en Modderspruit en Christiaan de Wit. En tot slot een groot bord gruttenbrij met stroop en dan naar bed. Gezellig!! Over de tuinen zelf heb ik nog maar weinig gezegd. Het was alles zeer primitief. Er waren geen rails of lorries te vinden. Was men diep in het land, dan de mest met aak of vlot door de sloten op het land brengen. Frees of spitmachines waren er niet. Ploegen deed men sporadisch want daarmee kreeg je maar een vaste bodem in de grond. Dus alles spitten! Drie man naast elkaar. Houd er de moed maar in. Ik heb het nooit horen zingen, maar wel gedacht!

Nog iets over de mestaankopen. Vroeger werd er veel stalmest gebruikt. Dit was niet alleen in het belang van het gewas, maar ook voor de achterblijvende humus en de structuur van de grond. Zwijndrecht zelf leverde niet genoeg stalmest en dus werd er veel van buitenaf ingekocht in Puttershoek, 's-Gravendeel en

De laatste Zwijndrechtse blauwpitten, omstreeks 1990.

Papendrecht. Deze werd in kleine scheepjes aangevoerd en op het Zomerlust gelost en op hopen gezet van tien bij vijftien meter en zo verkocht. Het gebeurde wel dat er twintig van deze hopen te tellen waren. Dan begon het loven en bieden over de prijs. Daarna begon het wegrijden. Er waren maar weinig tuinders die over eigen wagen en paard beschikten. Dan werden de vrachtrijders maar ingeschakeld. Er waren twee vanouds bekende vrachtrijders, zeker bij het voorgeslacht: Arie van Ham en Floris Staat. Met een boerenwagen met dissel en twee paarden er voor ging het de Langeweg af. Er werd één wiel stilgezet, anders ging het veel en veel te hard. Dan de landpaden in, die meestal in slechte staat verkeerden, diepe sporen hadden en dan hadden de paarden hun handen vol. Ik heb wel gezien dat er een derde paard nog voorgezet werd, daar ging de vrachtrijder dan zelf bovenop zitten. Leuk om te zien.

Hierna brak er een andere tijd aan. De Rotterdamse Tramweg maatschappij legde hier een tramlijn aan met verbinding Hoeksewaard-Rotterdam. Dit was in 1904. Nieuwe mogelijkheden deden zich voor. De boeren gingen op vrijdag in Dordt naar de markt. Volle trams met boerinnen, een drukte van belang. Gezellig. Het was niet alleen het boerenvolkje, ook de mest werd per tram

aangevoerd. Een hele rij van wel tien wagons stonden bij de nieuwe huizen te wachten om gelost te worden. En maar druipen! Geen aangename geur (4711) voor de omtrek. Bergen mest zijn er verwerkt. Nu meest kunstmest. Veel gemakkelijker vooral werkbeparing, nu de lonen zo hoog liggen. Maar altijd niet zo doeltreffend voor het gewas. Was de stalmest vroeger tamelijk duur (f 14 à f 15 per ton), nu kan men die voor niets, dus zonder geld, bij de boer krijgen. Zoiets is onbegrijpelijk. Men schroeft alles zo hoog op dat de bedrijfskosten niet te betalen zijn. Dit is onverantwoordelijk. En de aardigheid is er af.

Nu nog iets over het veilingwezen. In het jaar 1903 werd de eerste opgericht. Naar het nu laat aanzien, zal deze in 1974 gesloten worden. Niet vanwege de omzet, maar door fusiemaatregelen in het veilingstelsel. De hoge omzet van nu is haast niet te begrijpen. Er is een tijd geweest dat het aantal aangesloten leden boven de 400 lag. Nu zijn het er nog geen tien van Zwijndrecht. De aanvoer komt het meest van de omliggende plaatsen: H.I.Ambacht, Dubbeldam, Breda. Ja, zelfs uit Middelburg. Zwijndrecht is nog een middelpunt van export van komkommers, tomaten en sla. Dit jaar (1973) was er zelfs een topomzet van 22 miljoen gulden, niet te geloven.

In 1922 een omzet van f. 651.926,93, de laagste die ooit geboekt is. Ook weer niet te geloven. Barendrecht zal de aangewezen plaats voor de nieuwe veiling worden. Zeer centraal gelegen en langs de grote wegen te bereiken, met een oppervlakte van 20 ha..

Voor veel ouderen zijn al die veranderingen in zo'n kort tijdsbestek moeilijk te verwerken.

Tot zover,

G. Euser

Overgenomen uit Hier Zwijndrecht, 13 april 1977.

(Enigszins bewerkt, C.R. van den Berg)

Alle foto's zijn afkomstig uit de collectie van kees Popijus.

SEIZOEN

1922—1923

*Vandamen's
Zaden*

INSTITUUT VOOR
PLANTENVEREDELING
WAGENINGEN.

INTERC. TELEPHOON 15 Z (DORDRECHT)

INTERC. TELEPHOON 15 Z (DORDRECHT)

ZWIJNDRECHT (Zuid-Holland)

VOLLEDIGE PRIJSCOURANT No. 3

(VOOR PARTICULIEREN)

VAN TUIN-, BLOEM- EN LANDBOUWZADEN, ENZ.

N.V. VERENIGDE DRUKKERIJEN
JUDULA EN HOOGLAND DELFT

UIEN en PREI.

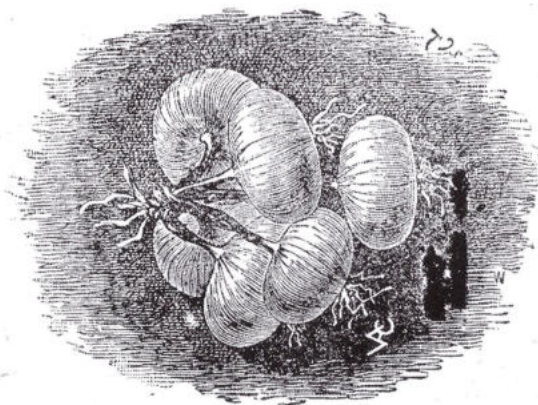
Voor de teelt van Uienzaad zijn wij naar de eischen ingericht. Wij lieten speciaal voor deze teelt op Flakke finke droogschuren bouwen.

a. Uien.

Uien kunnen op twee manieren gekweekt worden; 1e door te verpoten, 2e door gewoon uitzaaien. Om planten voor verpoten te verkrijgen, zaait men het zaad in de 2e helft van Augustus op 't vrije veld of op een eenigszins beschutte plaats uit. De meest aanbevelenswaardige soort hiervoor is Zwijndrechtsche, daar andere soorten meestal doorschieten. Uienzaad moet flink en gelijkmatig ondergewerkt worden om een gelijken opgang te verkrijgen. Dik zaaien is aan te bevelen, daar men hierdoor van weinig oppervlakte veel planten kan krijgen.

In de maanden Maart en April worden de planten met wortels en al uitgestoken en op rijen geplaatst. De ruimte tusschen de planten kan 8 cM., die tusschen de rijen onderling 30 cM. bedragen. Ook worden ze wel gepoot op een onderlingen afstand van 15—20 cM. Door die gepote uien kan men gevoegelijk in 't voorjaar aardbeiplanten potten, die dan tegen een volgand voorjaar flink ontwikkeld zijn en een rijken oogst kunnen geven.

Inmaak, fijne witte parel

Ook kan men uien in 't voorjaar op 't vrije veld uitzaaien ze behoeven dan niet verpoot te worden, doch worden zó gedund, dat ze op een onderlingen afstand van 10 cM. staan. Deze uien worden echter in den regel niet zoo groot en zijn niet zoo vroeg gereed als die welke gepoot worden. Particulieren hebben aan 3 loodjes zaad op een bedje van 1 Rijnlandsche roede wel genoeg. Voor alle uiensoorten is deze hoeveelheid voldoende, behalve voor inmaak- of zilveruien. Deze moeten zeer dik gezaaid worden en particulieren hebben hiervan ongeveer 1 ons op een oppervlakte van 1 Rijnl. roede nodig. Zaaityd is voor alle uiensoorten dezelfde.

Gegarandeerd nieuw zaad van eigen teelt en hooge kiemkracht.

No.		Pond Gld.Ct.	Ons Gld.Ct.	Lood Gld.Ct.	Pakje Gld.Ct.
905**	Zwijndrechtsche platte gele pootuien	9.—	2.—	0.25	0.10
907**	Zwijndrechtsche ronde groote gele pootuien . .	10.—	2.40	0.30	0.10
908	Zwijndrechtsche hoogronde gele poot; nieuwe soort, zeer hard, levert enorme opbrengst	—.—	—.—	—.—	—.—
909	Rijnsburger ronde gele, echt	9.—	2.—	0.25	0.10
911**	N.-Hollandsche platte stroo-gele, echt inlandsch . .	7.—	1.60	0.25	0.10
912	Langedijker stroogele, echt .	7.50	2.—	0.25	0.10
915	Bloedroode ronde reuzen. .	7.50	2.—	0.25	0.10
917	" platte Holl., echt	7.50	2.—	0.25	0.10
921	Bruine Zeeuwsche	9.—	2.—	0.25	0.10
923	Groote witte Fransche . .	9.—	2.—	0.25	0.10
929*	Inmaak vroege kl. zilverwitte	7.—	1.60	0.25	0.10
931	" fijne witte parel	7.—	1.60	0.25	0.10
935	" St. Jans	7.—	1.60	0.25	0.10
937	" vroegste wonder	7.50	2.—	0.25	0.10
	Voor Sjalotten zie onder Diversen.				

b. Prei.

Prei wordt, voor zoover men zomerprei teelt, uitgezaaid en niet verpoot: voor winterprei verdient het aanbeveling, deze op een bed zeer dicht te zaaien en wanneer de planten geschikt zijn, dan worden ze in de maanden Juli of Augustus op vrijgekomen erwten- of aardappelland geplant op een afstand van 20 cM. onderling, of op rijen. Plant men op rijen, dan bedraagt de afstand tusschen de planten onderling 15 cM. en tusschen de rijen 30 cM. Zaaityd is Maart-April.

No.		Ons Gld.Ct.	Lood Gld.Ct.	Pakje Gld.Ct.
940*	Dikke Brabantsche winter echt in-landsch.	1.50	0.25	0.10
941**	Dikke Leidsche winter, echt	1.50	0.25	0.10
942**	Reuzen van Carentan	1.50	0.25	0.10
943	Rouaansche dikke	1.50	0.25	0.10
944*	Fransche Zomer, lange	1.50	0.25	0.10

DIJKWERKERS, PIONIERS UIT ZUID-HOLLAND

Hollanders en Brabanders legden met hand- en paardenkracht een dijk in Friesland in de monding van de Middelsee een zeewering, deze heet nu de Ouwe-Dijk.

Edelen uit Franeker en Leeuwarden, de hertog van Gelre, de bisschop van Utrecht en de hertog van Saksen hadden om geld en macht veel belang bij de vruchtbare landerijen van 't Bildt, het gebied achter de dijk.

't Was de tijd van de filosoof Erasmus en de theologen Maarten Luther en Menno Simons. Zij stelden de religieuze twisten aan de kaak. Hun levensvisie: de maatschappij verbeteren, niet door oorlog, maar door onderling respect en goedheid, door de mens centraal te stellen en elkaar hiertoe te stimuleren.

Hollanders en Brabanders, dijkwerkers uit de Hoekse Waard, 'Kijfhueck, Altoenae en Wijngaerden', stoere mannen met hun gezinnen gingen ruim 500 jaar geleden naar Friesland om een dijk van ruim 14 kilometer aan te leggen, met de middelen van toen, kruiwagens, draagburries en paarden. Zij hebben zich daar meestal voor de rest van hun leven gevestigd, hun families bleven er wonen, generatie na generatie, hun familie- en voornamen, typisch uit onze streken, komen er nog voor. Er is in 't Bildt een mengtaal ontstaan van Fries en Hollands, voor ons herkenbaar en beter te verstaan dan het eigenlijke Fries. Je voelt je er meteen thuis.

Zij brachten ook de nu in Friesland nog zeer geliefde kaatssport mee.

Albrecht van Saksen wilde gouverneur van Friesland worden, dat onder gezag van de Duitse Roomse keizer stond. Het einde van de Friese vrijheid was in zicht.

Hiermee ging niet veel verloren, daar er armoede in het land was, er was geen geld om het Bildt binnen een dijk te brengen.

Albrecht, in dienst van keizer Maximiliaan I, had de soldaten betaald, zodoende was de schuld van de keizer opgelopen tot 275.000 goudguldens. Ter voldoening werd Albrecht van Saksen aangesteld tot erfelijk gouverneur en potentaat van Friesland. De keizer behield zich het recht voor om Friesland voor 100.000 goudguldens terug te kunnen kopen.

Op 22 juli 1498 kwam de keizerlijke giftbrief uit Freiburg, waarbij aan Albrecht en zijn erven in volle eigendon werd geschonken "dat nieuwe door opslijking aangewassen weide- of bouwland 't Groote Bildt ende 't Kleine Bildt, de Werff, de Schelling in Amelandt geheeten met sijne aanhorigheden aan de zee in Friesland gelegen".

Een jaar nadien reisde Albrecht van Saksen met zijn zoon Hendrik vanuit Leeuwarden naar het Bildt om zijn zaken op orde te stellen. De belastingmaatregelen werden niet in dank afgenomen, wat de belegering van de stad

Franeker tengevolge had. Zoon Hendrik nam daar waar voor zijn vader. Albrecht kwam met een leger terug uit Saksen en brak het Friese verzet. De stad Franeker, aan de kant van Hendrik, werd voor dit gedrag beloond met 200 morgen land op het Bildt, nu nog de Franeker landen.

Op de terugweg naar Saksen stierf Albrecht op 12 september 1500 te Emden.

Hendrik van Saksen en zijn broer Georg probeerden in Friesland orde op zaken te stellen; in 1504 had Hendrik hier genoeg van en liet Friesland aan zijn broer Georg over, met de taak het land te besturen, de Friezen te onderwerpen en het Bildt binnen een dijk te brengen.

De verhoudingen waren dusdanig verstoord dat de hertog het bedijken van het Bildt niet aan de Friezen toevertrouwde, maar er anderen voor liet komen.

Het ontstaan van het Bildt

We schrijven 1498.

Albrecht van Saksen kreeg van de Duitse Roomse keizer Maximiliaan I het Bildt in volle eigendom. Langestraat bij Beetgumermolen was de zeedijk die het water van de Middellzee tegenhield. Deze dijk moet aangelegd zijn tussen 1250 en 1300. Vanaf het jaar 1000 zijn er meerdere dijken aangelegd tussen de westelijke en oostelijke Middellzeedijk. Deze dijk heette tot in de zestiende eeuw Burdine of Burdena.

In Jelsum, Cornjum en Stiens polderde men stukken land in; de monniken van het klooster Mariëngaarde tussen Hallum en Hijum brachten de zeebodem in cultuur.

In 1398 werd melding gemaakt van grote stukken ‘opgebildt’ (aangeslibt) land met gras begroeid.

De Hollandse graaf Albrecht van Beieren had in dat jaar een inval gedaan in Zuid-West Friesland, bij Stavoren.

Zijn generaal Arend van Egmond kreeg als beloning voor zijn trouw het eiland Ameland en een ‘uytland, ghehete Bil’ opgeworpen buitendijks, als vrije heerlijkheid tot een erfelijk leen. Deze rechten vervielen in 1503 toen de leenbrieven onvindbaar bleken te zijn,

De kwelder ‘Bil’ was grotendeels begroeid met gras. De kloosters en kerken in bovengenoemde plaatsen eigenden zich ‘Billand’ toe.

Door oorlogsomstandigheden in de vijftiende eeuw zou het nog honderd jaar duren eer het Bildt met een dijk van de zee zou worden afgesloten.

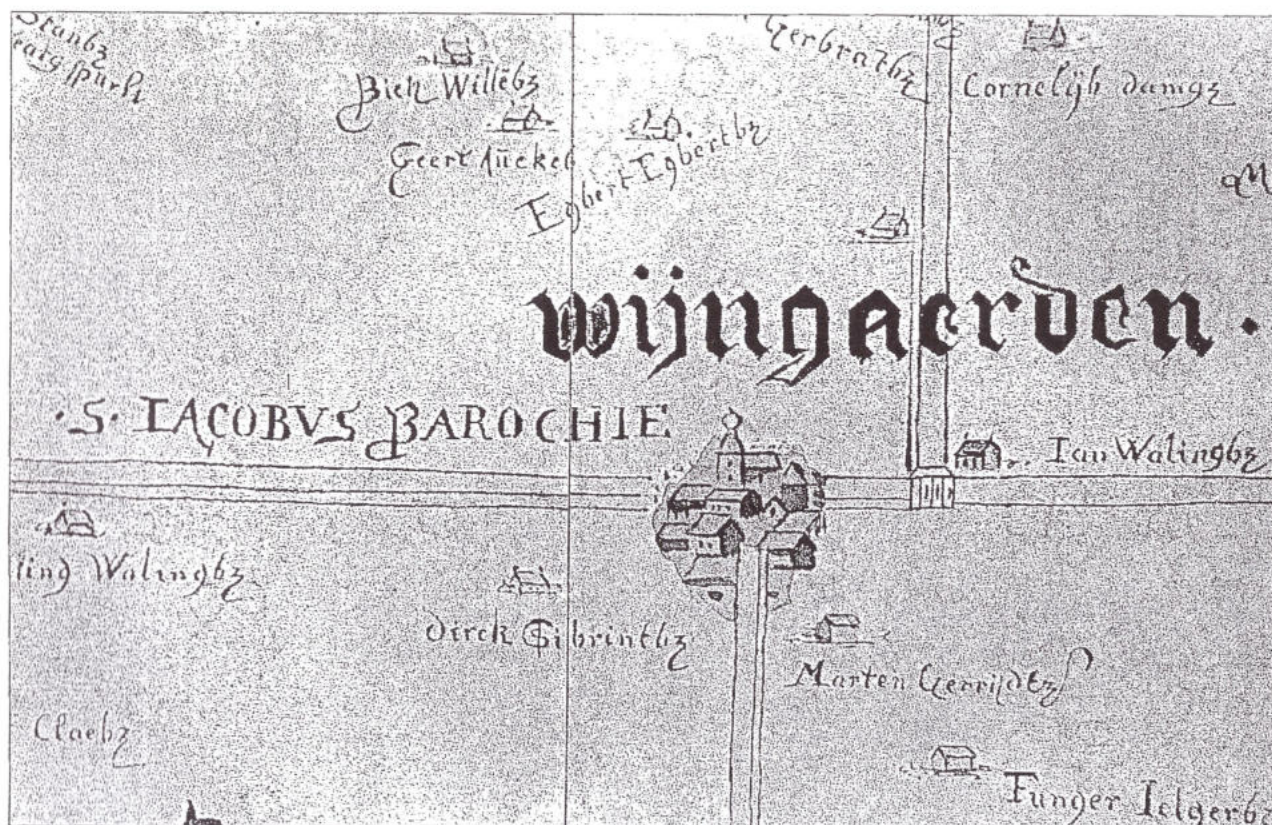
De opstand van het kaas- en broodvolk in Friesland werd door Albrecht van Saksen bloedig neergeslagen en betekende het einde van de Hoekse en Kabeljauwse twisten in 1492.

Thomas Beuckelaer was hoofdaannemer; hij stak er zelf tienduizend goudguldens in en ter spreiding van het risico betrok hij zijn schoonvader en zijn twee aangetrouwde ooms bij het project, de drie broers Jacob Oem, Floris Oem en Dirk Oem van Wijngaarden. In de bepalingen werd gesteld dat de vier edelen nog in 1505 het Grote Bildt zouden doen bedijken en dat er ook de nodige sluizen gebouwd zouden worden. Aan de dijk, die 14,25 kilometer lang is, werkten met hand- en paardenkracht achthonderd arbeiders, een in die tijd groot werk.

De vier bedijkers besteedden het werk uit aan onder andere Adriaen Cornelisz. Baliu van het Land van Voorne, die onderzoek deed en de dijk uitzette.

De Oudebildtdijk werd op de kwelder aangelegd met grond die buitendijks van de kwelder is gehaald en is direct bij de aanleg al de later spreekwoordelijke zware Bildtdijk geweest.

Hollanders uit de Alblasserwaard (Wijngaarden), de Zwijndrechtse Waard (Kijfhoek) en uit het land van Heusden en Altena - ervaren bedijkers uit de rivierdelta van Zuid-Holland - hadden de leiding bij de aanleg van de dijk Zij gaven aan de drie dorpen die uit de werkkampen ontstonden de namen waar ze vandaan kwamen: Wijngaerden (St.Jacobus parochie, Kijfhoek (Parochie O.L.Vrouwen) en Altoenae (S.Annen Parochie).

Ferme jongens, stoere knapen.

Er werd 5169,48 hectare zeer vruchtbare grond gewonnen.

Zij namen arbeiders mee uit Holland, Zeeland en Brabant en ‘diverse andere naciën’ waaronder Friesland. Zo ontstond de mengtaal ‘het Bildts’. Dit geeft nu nog een gevoel van herkenning, zeker als je zelf uit de Zwijndrechtse Waard, meer specifiek uit Zwijndrecht, komt. Bekend met de spreektaal en uitdrukkingen van voorouders en ook nu nog door familie en vrienden in Hendrik Ido Ambacht, Alblasserwaard, Zeeuwse en Zuid-Hollandse Eilanden en de Hoekse Waard, anders en toch gelijkenissen. Het Bildts laat zich gemakkelijker lezen dan het zuivere Fries. Wie schetst mijn verbazing, toen ik contact kreeg met de heer Aldert Kuperus uit Sint Anna Parochie, schrijver van meerdere boeken over dit onderwerp? Hij sprak over Kijfhoek, over iemand met wie hij enkele jaren geleden via de gemeente Zwijndrecht contact had gekregen en wel met de ons bekende heer Floor van ’t Zelfde uit Heerjansdam. Over en weer zijn er al diverse bezoeken gebracht. Het Dorpshuis in Sint Anna Parochie heeft in overleg met de heer Van ’t Zelfde de naam ‘Kijfhoek’ gekregen. De Friezen brachten met een delegatie bezoeken aan Kijfhoek, o.a. aan de historische Kijfhoekkerk.

Er zijn nog meer raakvlakken:

1^e. Te denken valt aan Sint Jabik (Sint Jacobiparochie) vanwege het Jabikspaad, opgenomen in het Europese stelsel van Jacobswegen, de pelgrimsroute 2700 km. lang loopt vanaf St. Jacob naar het Spaanse Santiago de Compostela, van zee tot zee, want men begint op Zwarte Haan aan de Waddenzee en eindigt in Finisterra (= einde der wereld) aan de Atlantische Oceaan, passeert Zwijndrecht als etappeplaats. (Hierover volgende keer meer).

2^e. Sint Annaparochie, nu we de 400^e geboortedag herdenken van Rembrandt van Rijn; Rembrandt trouwde op 22 juni 1639 in de toenmalige kerk van Sint Annaparochie met de Leeuwarder burgemeestersdochter Saskia van Uylenborgh. Er staat voor de huidige Van Harenskerk een bronzen beeld van Suze Boschma-Berkhout (1922-1997): Rembrandt achter z’n schildersezels met Saskia als model. In de kerk kan men een kopie van de trouwakte bezichtigen, een tastbare herinnering aan dit heuglijke feit.

Bronnen:

Orgaan van Centraal Bureau voor Genealogie, Friezen gezocht: december 2005
Froubuurt, Ouwe-Syl en Nije-Syl in beeld.

Over 't Bildt, langs kunst, cultuur en historie, Stichting ons Bildt, Kulturele Raad 't Bildt Raizen deur de Bildtse gekiedenis', Aldert Cuperus e.a..

Grondig bekeken, Koorevaar, Wijngaarden.

Ons Voorgeslacht 60e jaargang Z.H.vereniging voor genealogie nr. 574 dec. 2005.

't Bildt 500, Stichting 't Bildt 500.

De Jacobsstaf, orgaan van het Nederlands Genootschap van Sint Jacob.

Pelgrims door de eeuwen heen, Santiago de Compostela, Dr.J.van Herwaarden (red.).

Levende stenen. Het bezit van de stichting alde fryske tserken, Jelma Knol.

Zwijndrecht, 18 mei 2006

Ada Boshuizen-Dorsman,

3331 CE Zwijndrecht, tel. 078-61127167

BERICHTEN UIT AMBACHT

E.A.

Artikelen verschenen in het Nieuwsblad Van de Hoekse Waard en IJsselmonde over het jaar 1900.

(Verzameld door wijlen de heer P. Visser)

Bericht aan de lezer

Het Nieuwsblad van de Hoeksche Waard en IJsselmonde is een blad waarin mededelingen stonden over de dagelijkse gebeurtenissen in dorpen liggende in bovengenoemde landstreken.

Het zijn vanzelfsprekend geen diepgaande beschouwingen, maar alleen wat van belang was als leesvoer voor de gewone man. Het blad is in opgericht door de heer Welker, schoolmeester te Numansdorp in 1878. Op 10.10.1903 schreef de heer Welker een boek(je) over de belevenissen in dorpen en gehuchten liggende in bovengenoemde eilanden. Het boekje is bij deze krant niet meer verkrijgbaar, alleen de Hist.Ver.v.Heijenoord heeft nog een boekje in haar bezit, tevens alle ingebonden jaargangen van deze krant van 1878 tot heden, behalve de jaargang

1953, welke tijdens de watersnoodramp zodanig was beschadigd dat alles onleesbaar was geworden. De gem. bibliotheek v. R.dam heeft de jaargangen 1900 tot heden in haar bezit, behalve 1918 en 1944. Naast de vele voor de tegenwoordige lezer als onbenuttig voorkomende berichtgeving uit de jaren 1900-1925 staan er toch ook wel berichten in die een beeld geven van b.v. de ongekennde ijspret in die jaren. Wat voor 's-Hertogenbosch het carnaval is en was, waren het de genoegens van de dichtgevroren Waal, die een groot vermaak opleverden en een afwisseling waren op de doffe armoede en gebrek in de eerste vijf en twintig jaar van deze eeuw.

Voor ons, levend in het jaar 1985, schijnen namen of toestanden die voorkwamen in 1901 en 1925 niets meer te zeggen, maar sprekend met de zoon van Jasper v.d. Herik, beurtschipper op de Waal, werd het gesprek plotseling zeer levendig toen ik hem een bericht voorlas uit de krant van 22.10.1903 toen hij met zijn vader vast kwam te zitten met een schip aan de wand van de in het duister gehulde gewelf van de sluis waarvan de deuren gesloten waren. Of

De Oostendamse haven met op de sluiskolk boven de sluisdeur de muur waar aan de achterkant een wapenstein ingemetseld is. (Dus niet de plaats waar hij nu sinds kort opgesteld staat, want dat is niet de oorspronkelijke plek).

iemand die mij vertelde hoe hij water dronk uit zijn klomp wat hij geschept had uit de Waal en waar op enkele meters afstand een in verregaande staat van ontbinding verkerende hond voorbij dreef de vreugde om de aanleg van de waterleiding en elektrische verlichting. In het kerkarchief blijkt hoegenaamd niets te vinden te zijn over de beruchte kerkelijke kwesties, de krant voorzag hierin door zijn ingezonden stukken van bekende Ambachters. Wij moeten sommige onbenullige berichten maar voor lief nemen er blijft nog genoeg over wat lezenswaard is.

P.V. 1985

1900

Nieuwsblad van de Hoeksche Waard en IJsselmonde - jaar 1900

Zw.dr., 30.12.1899. Ijsbrekers zijn begonnen het ijs in de Noord vóór het veer te breken.

Er zit een lek in de watertoren, men heeft er eenige dagen naar gezocht. Het euvel is verholpen. De vrouwen kunnen de waschborstel weer ter hand nemen.

R.kerk, 30.12.1899. Buitengewoon groot is het aantal sterfgevallen alhier, het merendeel zijn het bejaarde menschen maar ook jongeren worden niet gespaard. In één gezin stierven binnen een paar dagen een zoon van 25 en een van 35 jaar. Van 22 tot 28 Dec. stierven 3 per. Tusschen 60 en 70 jaar, van 70-80 jaar stierven 4 personen, in nog geen week tijd stierven er 21 personen.

R.kerk, 12.1.1900. De stand der bevolking op 31.12.1898, 8431 pers. Op 31.12.1899, 8471 pers.

H.I.Ambacht, 23.1.1900. J. Stehouwer is ontslag verleend als lid van de gemeenteraad wegens vertrek uit de gemeente.

Aan de Christelijke school alhier is tot onderwijzeres benoemd: mej. Duizer te Giesendam.

De oorlog in Zuid Afrika. De Engelsche troepen hebben de boeren uit Spionkop verdreven.

Zwijndrecht, 23.1.1900. Als bijzonderheid kan worden vermeld dat alhier Zaterdag een man en zijn vrouw op dezelfde dag zijn gestorven. De vrouw gaf 's morgens de geest tengevolge van een beroerte en de man 's middags na een beroerte.

30.1.1900, Zwijndrecht. Het Oude mannenhuis 'Rustoord' heeft van een onbekende een gift ontvangen van f 10,- om de oude mannen te onthalen.

H.I.Ambacht, 2.2.1900. 34 personen hebben zich voor de militie aangegeven. 1 persoon kon lezen noch schrijven.

Aanbesteding verbouwing openbare school, kosten f 11.884.

Zwijndrecht, 2.2.1900. Verordening op het heffen van Leges ter gemeentesecretarie en burgerlijken stand, die op het 'Tonnengeld', die op het 'Stoepengeld', die op het 'Plankgeld', die op het 'kade'geld' en Havengeld en de begrafenisrechten.

Tot directeur der internationale Guano/vogelmest/en Superfosfaaten zijn benoemd: F.W. Bahema uit Brugge en J. Bloembergen, R.dam.

Het sterftcijfer is nog nooit zoo hoog geweest als in de afgelopen maand. Gewoonlijk stierven hier 2 of 3 pers. per week, thans zijn er in die maand 20 menschen overleden. Zwijndrecht 6.2.1900.

H.I.Amb., 13.2.1900. De stand der bevolking van H.I.Amb. op 31.12.1898, Manl. 1488 pers. Vrouwl. 1489 pers. Totaal 2977 personen. Op 31.12.1899, totaal 3027 pers. Echtscheidingen: 1. Levenl.geb.5.

H.I.Amb. De toestand op 'de Waal' 12.2.1900

De strenge winter welke wij in de maand dec. j.l. hebben doorworsteld heeft zich thans weder herhaald. Door het zachte weer der laatste weken had menigeen al de hoop gekoesterd dat de wintervorst zoo zachtjes aan afscheid zou blazen. Wel had men nog op een paar dagen vorst gerekend maar de strengheid zijner heerschappij in de afgelopen week was menigeen overvallen. Enkele zoo hier als elders, die de spa reeds in de grond hadden gestoken moesten hun werk staken. De Waalvisschers (broodvissers) die vóór de visscherij gesloten werd, op een ruime vangst gehoopt hadden konden hun netten opbergen. De beurtschipper v.den Herik die met vele moeite zijn schip door het ijs kon krijgen ligt thans ingevroren bij de kerk.

H.I.Amb. 9.2.1900. Wegens diefstal van ijzer ten nadeele van Filippus Stijnis te H.I.Amb. waren gedagvaard; Jacob de K en Adrianus V allen knapen v.14 jaar.

Zij hadden een onderstel van een braakmachine bij de 'Tagrijn' (uitdrager) Rijdsdijk verkocht en de opbrengst verdeeld. Straf: plaatsing in een opvoedingsgesticht.

Er wordt een schildersknecht gevraagd bij J.A. van Huuksloot mr.schilder. /vast werk/ H.I.Amb. 9.2.1900.

H.I.Amb., 16.2.1900. De heeren Henk Plaisier en Pleun Stehouwer zijn candidaat gesteld v.h. lidmaatschap v.d. gem.raad.

Zw.dr., 20.2.1900. Dr. Dozij alhier is eervol ontslag verleend als reserve officier van gezondheid bij het 8ste bataljons schutterij in Zuid-Holl. Onder dankbet.v. bewezen diensten.

H.I.Amb, 2.3.1900. De 8ste tienjaarlijksche volkstelling. Inwoners per wijk geteld: in wijk A wonen 836 pers. In wijk B. 875 pers. In wijk C. 1317 pers. Totaal 3028 pers. Aantal manl.pers. 1514, aantal vrouw.pers.1514. Tijdelijk in de gem. aanwezig: 30 mannen 38 vrouwen.

In het Rijsoordsche koffiehuis wordt vergadering gehouden door eigenaren van gronden of landen die aan 'de Waal' gel. zijn. Zij bespreken de willekeurige behandeling die zij ondervinden v.h. Hoogheemraadschap v.d. Zw.dr.Waard. 9.3.1900

H.I.Amb. 15.3.1900. In de vergadering v.d. gem.raad is besloten een eind te maken aan de onhoudbare toestand van de Onderdijksche Rijweg, men zal de weg laten begrinten.

Heerjansdam, 15.3.1900. Doktor J.A. Ruijs is uit deze gem. vertrokken, als zoodanig is in zijn plaats benoemd: de geneesheer F. Dagevos.

Er waren in Heerjansdam op 11/1/1900, 211 kinderen leerplichtig van 6 tot 12 jaar - 107 jongens en 104 meisjes. In de Openbare school zaten 139 kinderen - bijzondere school 62 kinderen.

H.I.Amb. 3.4.1900 Bij opneming van de Godsdienstige gezindheden der ingezetenen dezer gem. na afloop der 8ste 10-jarige volkstelling is gebleken dat er zijn:

Ned. Hervormd	Man. 1263	Vrouw. 1260	Totaal 2523
Geref.Kerken	211	217	428
Chr.Geref.Kerk	12	9	21
Oud.Geref.	11	11	22
Remonstraten	1	-	1
Katholiek Apostholies	3	1	4
Rooms Katholiek	5	8	13
Israëlieten	5	6	11
Geen kerk gen.	3	2	5
Totaal	1514	1514	3028

Rijsoord, 5.4.1900. De broodbakker A. de Koning reed met kar en hit in volle vaart de Waal in, het paard zwom naar de overkant, de bakker werd op het droge getrokken,

R.kerk 6.4.1900. De gem.raad v.R.kerk vergaderd over een aanvraag van F.L. Oostenbroek te IJsselmonde om een concessie tot aanleg van een Stoomtram van R.dam - Dordr. Via IJsselmonde - Bolnes - Slikkerveer - R.kerk (dorp) - H.I.Amb. (Onderdijksch) en Zw.dr. (meermalen is deze concessie ter sprake gekomen.

'Ido's Fanfare Corps' langs de dijk ter hoogte van de huidige aansluiting Noordeinde-Veersedijk.

H.I.Amb. 13.4.1900. Hadden we hier vroeger een uitmuntende zangver. genaamd, 'Ido's Mannenkoor', welke zelfs in 't buitenland geen onbekende was, doch nu al sedert enkele jaren tot het verleden behoord. Thans mogen we ons hier weer verheugen met het begin dezer maand opgerichte nieuwe vereeniging mede op het gebied van muziek, dat de naam draagt van 'Ido's Fanfare Corps', aangevangen met 14 werkende leden en de heer F.E. Boeschoten als directeur.

4.5.1900. Boze boeren.

Aan Heeren Dijkgraaf en Hoogheemraden van den Zwijndrechtschen Waard, geven met den verschuldigten eerbied te kennen;

Ondergeteekende namen, belanghebbenden bij eigendommen in den boezem van de 'Waal' of aan de Ringdijken, alles onder het beheer van uw College; dat ten behoeve van hunne in den boezem gelegen landen het zeer wenschelijk zou zijn het peil van den waterstand met 10 cm te verlagen en /buitengewone gevallen, die ieder met gezond verstand kan waarnemen, uitgesloten/ zoo veel mogelijk op dat peil te houden, wat voor de weinige scheepvaart niet belemmerend zal zijn, wanneer maar bij lager stand tijdig versch water wordt ingelaten, wat tevens ten goede komt aan de velen die het Boezemwater als drinkwater moeten bezigen. Dat de aanwassen van riet niet willekeurig maar steeds in overleg met de eigenaren van het Boezemland behooren te worden behandeld, dat de gemaakte verordening tot heffing van een recht van 5 cent per boom per jaar worde vernietigd, omdat het een krenking is van een al oud recht.

Rijsoord 4.5.1900 Westerman Ceele W.G.Nugteren

14.5.1900. Te Kralingsche Veer zijn aangevoerd: 35 winter zalmen die f 1.45 à f 1.75 per 1/2 kgr. opbrachten en 2446 elften die f 0.70 tot f 1.70 golden.

Zw.dr., 22.5.1900. Alhier is door een zestiental jongelui tusschen de 14 en 18 jaar eene 'Footballclub' opgericht, dragende de naam van: 'Zwijndrechtsche Footballclub Constantia'.

H.I.Amb., 7.6.1900. Het zoontje van Anthon Visser, broodbakker a.d. Oostendam bij de sluis is in het water gevallen. Veldwachter de Boer wist hem met een stok uit het water te halen.

In de herberg van Jacob van Drunen aan de Veerschendijk is tijdens een hevig onweer de bliksem ingeslagen, eveneens in de tapperij van A. van Driel de Vries.
15.6.1900.

De herberg van Jacob van Drunen aan de Veersedijk (het Witte Paard).

De familie A. Rijsdijk te H.I.Amb. zoekt een ‘schoone meid’ goed kunnende boenen, leeftijd 16 jaar /advertentie/ 22.6.

Zw.dr., 26.6.1900. Op de Wereldtentoonstelling te Parijs vielen in de afdeling ‘Schoone kunsten’ twee onderscheidingen ten deel aan de beide kunstschilders W. Sluiter en J. van Vuren, beiden won. te Zw.dr.

Rijsoord 11.9.1900. Zondagavond werd alhier de rust verstoord door eenige jongelieden uit H.I.Amb., die bezoek brachten aan de herberg ‘de drie Oranjeklanten’. Er werd gevloekt, geslagen en gescholden. De veldwachter bracht hen tot bedaren. De Ambachters vervolgde al razende en tierende hun weg naar het Stoomgemaal a.d. Achteramb.weg en begonnen daar elkaar af te tuigen. Veldwachter de Boer sloeg met de blanke sabel de jongelieden uit elkaar die daarna overdekt met schrammen en builen huiswaarts keerden.

H.I.Amb., 5.10.1900. Aanstaande dinsdag zal het orgel, wat het kerkbestuur der Ned.Herv. kerk gekocht heeft, worden ingewijd. Het orgel heeft dienst gedaan in de Geref.kerk, Nobelstr. Den Haag. Indertijd is dit orgel gebouwd voor de Prinselijke kapel te Delft. Het is thans gerestaureerd door de orgelmaker O. Koch.

Ds. Boss zal een toepasselijk woord spreken. De heer Schotel zal geheel belangeloos het orgel bespelen.

H.I.Amb., 29.10.1900. Repetities van Ido's Fanfare vonden plaats in de tuin van Frank Rijdsijk, Scheepsslooper alhier. De tuin was sierlijk met electrische lampjes verlicht.

29.10.1900. Een repetitie v.d. Zangver. 'Ons genoeg', directeur J.van Ek Az.

Oostendam, 16.10.1900. Aanleg Electrische verlichting in de Vlasfabriek van A.L. Molendijk in de 'Paradijshoeve' onder Ridderkerk. De heer C.A. Alewijnse uit Nijmegen installeerde in zijn fabriek een verlichtingsmachine. Velen waren verbaasd bij het zien v.d. Electrische lampjes.

'Liefdeloosheid in Zwijndrecht'

16.11.1900., Een 18-jarige simpele, zachtmoedige jongen, een zekere A.R. wiens vader sedert nov. 1899 was overl. en daar veel verdriet van had werd door zijn stiefmoeder het huis uit gezet omdat hij zelf de kost niet kon verdienen. Zijn voogd bekommerde zich in 't geheel niet om de jongen. Doordat hij geen handwerk had geleerd moest hij leven van een snede brood hem door die en gene toegestoken. Na nachtenlang in weer en wind in Zw.dr. te hebben rondgezworven mocht hij een paar keer slapen in het onverwarmde Veerhuis maar ook daar moest hij vertrekken. De heer Hoboken, eigenaar van de glasblazerij aldaar 's avonds laat thuis komende, zag de jongen in een regenbui tegen de muur van de fabriek gedrukt staan. De heer Hoboken die zich het lot v.d. ongelukkige jongen aantrok nodigde hem uit zich te slapen te leggen bij de ovens v.d. glasfabriek. Met het oog op de naderende winter gaat deze jongen een treurige tijd tegemoet, maar geen mensch wil zich over hem ontfermen!!!!

(Dit is met recht: "van God en alle mensen verlaten" P/V.)

Zonderlinge sterfgevallen in Zw.dr.

21.11.1900. Stierven er in de maand januari twee gehuwde oude mensen op één dag, en verdronk er op 21 jan. iemand in een moddersloot, in de maand febr. stierven man en vrouw (geh) acht dagen na elkaar. In maart en april waren er negen gevallen van kraamvrouwenkoorts met dodelijke afloop, in mei-juni verdronken er twee jongens van 18-19 jaar en viel er een vrouw dood op straat, leeftijd 40 jaar. Verleden week woensdag viel een vrouw die koffie inschonk plotseling dood voorover op de tafel. Zij was 75 jaar.

H.I.Amb., 21.12.1900. 'Frank Rijsdijk'

Als een zeer verblijdend bericht moge dienen dat de heer Frank Rijsdijk, scheepsslooper alhier, zijne werklieden, hun aantal is 70-80 pers., op zoo royale wijze heeft onthaald. De heer Rijsdijk n.l. liet eenige varkens koopen en slachten en heeft de stukken vleesch onder zijn werklieden verdeeld. Jammer is het dat de heer Rijsdijk, die voor zaken afwezig moest zijn geen getuige kon zijn v.d. vreugde en dankbaarheid zijner werklieden. Het is een voorbeeld ter navolging.

H.I.Amb., 28.12.1900. De nevelen van zondag en maandag waren opgetrokken en het vriendelijke dorp lachte weder een ieder toe, 'Het vrede op aarde' klonk uit de hooge en machtige gewelven der kerk en tegen het vallen van den avond trok 'Ido's Fanfare Corps' in statige optocht naar de wooning van dr. Kamberg. Z.Ed. vierde een huiselijk feest en toen de liefelijke tonen der muziek zijne wooning binnendrongen werden onze ijverige dokter, zijne echtgenoot alsmede de overige feestgenooten daardoor niet weinig verrast. Nadat het Corps eenige nummers had uitgevoerd, werd bij monde van den dokter het Corps uitgenoodigd naar binnen te komen.

Daar werd het gezelschap door den jubilaris toegesproken. Z.Ed. zeide: "dat al moge het Corps een kindje geweest zijn, nu toch had het reeds zulke vorderingen gemaakt, dat het in het openbaar kon optreden". Onder het uitspreken van den wensch dat het gezelschap zich zal blijven oefenen, eindigden de dokter onder luid 'hoera' zijn rede. Nu trad een andere spreker naar voren, hij sprak over de Zangvereniging 'Ido's mannenkoor' en hoopte dat in de naaste toekomst 'Ido's Fanfare' ook zoo vele lauweren moge behalen als zoo even genoemde zangvereniging.

Dit alles gebeurde op 'Huize Casa' (Pruylenborg) aan het eind van de negentiende eeuw.

Piet Visser

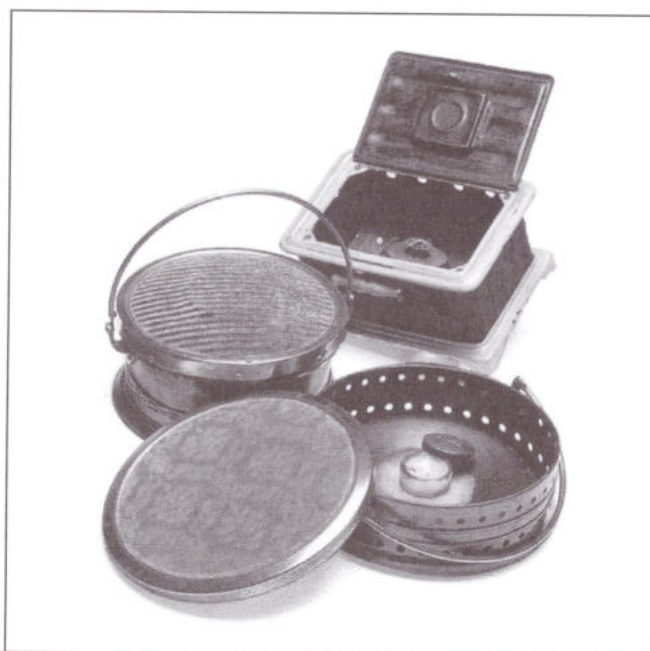
VOETSTOVEN

Enkele fraai bewerkte exemplaren.

Van de achterste stoof is wat méér bekend omdat er een brief in zat waarop onder andere te lezen stond: "Jansen van Galen, wonende op Jeruzalem te Velp in het huis Bethanië, maakte deze stoof in 1850".

Zijn schoonzoon die steenhouwer was maakte de marmeren plaat en diens vrouw Roelofje bleef tot 1954 de eigenares.

Een derde generatie stoven:

Verwarmd met behulp van een waxinelichtje of met olie en lont.

Het exemplaar op de achtergrond, met de lichte rand, is een 'scheepsmodel'.

Hoe je de stoof ook draait of keert, het oliereservoir blijft altijd horizontaal.

Een drietal 'Kerkstoven' uit de 18^e eeuw. Kerkstoven zijn herkenbaar aan de koperen beugel. Ze zijn dan ook mooier uitgevoerd dan de huis-, tuin- en keukenstoof. Kerkstoven moesten goed worden gepoetst, want die droeg men mee naar de kerk. In de rechterhand her kerkboek en aan de linkerarm de stoof. En tijdens de dienst verdween de stoof onder de lange damesrok; wat wel eens consternatie gaf als zo'n rok begon te schroeien.

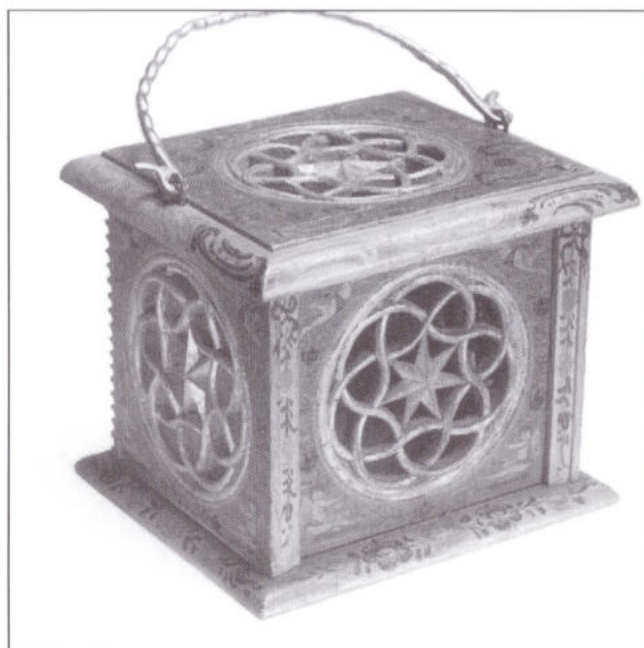
Deze stoof, model Empire, komt uit Engeland. Het is een uniek exemplaar, want in Engeland kende men nauwelijks houten voetstoven. Wel koperen rijtuigstoven en stenen kruiken.

Een drietal stoven uit het einde van de vorige eeuw. In de voorste stoof zit een ronde uitsparing. Een praktische uitvinding waarmee de babymelk op temperatuur kon worden gehouden. Het exemplaar in het midden werd gebruikt als ‘buikwarmer’ voor de koetsier, of door de sportieve schaatser bij een lange schaatstocht.

Een tweetal ‘warmwater-stoven’. Veelal werden deze stoven gemaakt van messing, rood koper, tin of blik. Hoewel ook andere vormen werden gemaakt, komt de ovale vorm het meest voor. Warmwater-stoven waren veiliger dan de vuurgestookte exemplaren. Een nadeel echter was dat ze sneller afkoelden. De achterste stoof heeft een extra houten omhulsel om het snelle afkoelen van het water tegen te gaan.

Een typisch Hindelooper stoof. Een fraai gesneden en beschilderd volgens oud Hindelooper gebruik.

Aan de voorzijde van deze stoof zit een schuif waarachter het vuurtestje geschoven kan worden.

De bladen zijn versierd met een zogenaamde Turkse- of toverknoop, als een symbool van bescherming tegen het vuur.

Martien Gardenier

BIKKELEN

Eind 19e en begin 20e eeuw was naast spelletjes als ganzenborden, het bikkelen heel populair. Wat waren dat voor dingen, die bikkels? Voor ons, levend in de 21e eeuw, is het een onbekend fenomeen. Bikkels werden gemaakt van hardgekookte schapenbotten, messing of koper. De laatst genoemden voor de gegoede burgerij. Vroeger speelde groot en klein diverse spelletjes met deze botjes die ronde, holle en platte kanten hebben en zo in elkaar passen (in diverse musea te zien). Door de vorm hebben bikkels een voor- en nadeel, ze rollen niet weg, maar kunnen wel vreemde kanten op gaan. De bikkels van kootbeentjes van het schaap gemaakt, waren zo hard dat het woord bikkelhard ontstond, zoals dat woord nog steeds in onze spreektaal gebruikt wordt.

Het bikkelspel spelen was overigens geen puur Hollandse aangelegenheid. Als

voormalige kolonie van Nederland werd het zelfs in het toen nog Nederlands-Indië gespeeld. Vroege beoefenaars van het spel moeten worden gezocht bij de Romeinen, de oude Grieken, de Franken, de Vikingen en naar het schijnt zelfs in het oude Egypte. Centraal stond een goed stuiterende bal, of een bikkel, die de 'boer' genoemd werd. Het aantal bikkels waarmee gespeeld werd, varieerde. Hoe meer bikkels in het spel, hoe moeilijker te spelen. Ook konden er moeilijke opdrachten afgesproken worden.

Spelregels

De algemene spelregels van het bikkelen waren dat de speler of speelster de bikkels moest oprapen op een afgesproken manier. Dit moest gebeuren terwijl een bal of bikkel (de genoemde 'boer') in de lucht was. Voor deze op de grond of tafel neerkwam, moest de speler de bikkels oprapen en met dezelfde hand de bal of werpbikkel ('boer') opvangen. Alle handelingen gebeurden met één hand. Het bikkelen was een behendigheidsspel waarbij het vooral op snelheid aankwam.

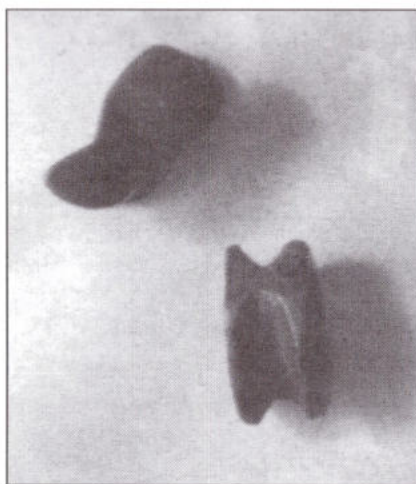
Twee of meer spelers:

Romeins:

Gooi vijf bikkels in de lucht en probeer ze op de rug van de hand weer op te vangen. Dan gooit men de bikkels die op de handrug liggen weer omhoog om ze dan weer met de handpalm op te vangen. De score is dan bepalen voor de winnaar of het kan gebruikt worden voor de spelersvolgorde bij andere spelletjes.

Eenen:

Gooi vijf bikkels op de grond en pak er één op welke aangemerkt wordt als 'BOER'. Gooi de boer in de lucht en pak snel een bikkel van de grond en probeer met dezelfde hand de boer op te vangen. De gevangen bikkel gaat naar de andere hand en het spel herhaalt zich tot alle vier zijn opgepakt en mét de boer, in de hand gevangen zijn. Laat men een bikkel vallen of beweegt er een die nog op de grond lag, is de beurt over en moet het spel met de eenen eerst afgemaakt worden. Het spel gaat verder, boer opgooien en twee bikkels oprapen, dan drie en afmaken door vier oprapen en weer met de opraaphand de boer opvangen. Wel om de beurt spelen.

Bikkels.

De Brug:

Gooi vijf bikkels op de grond. Maak een boog door duim en wijsvinger op de grond te plaatsen dicht bij de bikkels. Gooi de boer op en schiet een bikkel door het boogje en van de boer. Als dat lukt, dan twee tegelijk, dan drie en daarna vier.

In de Stal:

Maak een kooi door gespreide vingers op de grond te plaatsen. Gooi de boer op en mik een bikkel in de stal waarna de boer weer opgevangen dient te worden. Is de stal vol, dan in omgekeerde vorm de stal leegmaken.

Pad in het Gat:

Maak een gaatje door duim en wijsvinger op de grond te plaatsen. Bij elke opgooi door de boer proberen een bikkel door het gaatje te schieten en met de schiethand de boer op te vangen. Doorgaan tot alle vier bikkels door het gaatje zijn geschoten. Hand weg en proberen alle vier bikkels op te rapen en de boer op te vangen. Oprapen mag met twee handen, maar de boer vangen met alles in één hand.

In het boekje 'Spelletjes over de hele wereld' staan diverse regels beschreven en het leek me aardig om deze in Swindregt Were op te nemen.

Jan Pluis uit Assen beschreef het bikkelen in zijn boek 'kinderspelen op tegels'. (Assen 1979 ISBN 906232-1655-5)

De laatste vijf spelmanieren zijn afkomstig van dhr. J. van Driel uit Heinenoord, medewerker van het Heinenoord Museum.

C. Lagendijk

COLOFON

‘Swindregt Were’, een naam die naast ‘Swijndregt Were’ al eeuwen geleden gebruikt werd voor de Zwijndrechtse Waard, is het blad van het Historische Genootschap Hendrik-Ido-Ambacht en de Historische Vereniging Zwijndrecht. Het periodiek verschijnt twee maal per jaar en wordt gratis aan de leden toegezonden.

Redactie Hendrik-Ido-Ambacht:

C. Lagendijk en J. Smit

Redactie-adres:

Weteringsingel 118B, 3342 AL Hendrik-Ido-Ambacht, telefoon 078-6813965

Secretariaat Historisch Genootschap Hendrik-Ido-Ambacht:

J. van Beek, Weteringsingel 84, H.I.Ambacht, telefoon: 078-6814882

Redactie Zwijndrecht;

Dr. C.R. van den Berg, E. Dreesens-van der Linden, K. Popijus

Redactie-adres:

Amandelgaarde 163, RC 3344 Hendrik-Ido-Ambacht, telefoon: 078-6194677

Verenigingsadres:

Oudheidkamer “De Vergulde Swaen”, Rotterdamseweg 53-55, Zwijndrecht

Druk: Pro Patria Zwijndrecht

De Verkoopprijs voor losse nummers: € 2.50

De redactie is niet verantwoordelijk voor de inhoud van de onder auteursnaam geplaatste artikelen

